

Hvad gør ny vin ved gamle flasker?

Foreningsudvikling og social kapital

Oplæg ved konferencen "Ny vin på gamle flasker"
Torsdag den 2. maj 2013 på Syddansk Universitet

Karsten Østerlund (e-mail: kosterlund@health.sdu.dk)

Ph.d. stipendiat

Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund (CISC)

Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet

Disposition for oplægget

Oplæggets fire dele:

1. Status på viden...og mangel på samme
2. Social kapital – med fokus på idrætten
3. Demokrati, socialt liv og frivilligt arbejde
4. Foreningsudvikling og social kapital

Del I

STATUS PÅ VIDEN ...OG MANGEL PÅ SAMME

Ikke krise, men udfordringer

- **Vi ved, at foreningsidrætten klarer sig godt**
 - Flere foreninger og flere medlemmer
 - Tilfredse medlemmer
 - Voksende mangfoldighed i aktivitetsudbuddet

- **MEN vi ved også, at der er udfordringer**
 - Individualisering
 - Kommercialisering
 - Instrumentalisering
 - Professionalisering

Udviklingsinitiativer

- **Foreningerne bliver opfordret til at tænke i nye baner**
 - **Fleksibelt**
 - fleksible tidspunkter, fællesskaber, kontingentstrukturer, mv.
 - **Markedsorienteret**
 - (lokal)områdets efterspørgsel, ikke kun medlemmernes
 - **Samfundsorienteret**
 - et eksplicit formål at løse samfundsproblemer

Udviklingsinitiativer

- **Vi ved, at forandringer bliver igangsat og faciliteret**
 - DIFs udviklingspulje (voksenmotionister)
 - DGIs DM i foreningsudvikling
 - DFIFs foreningsudviklingsforløb

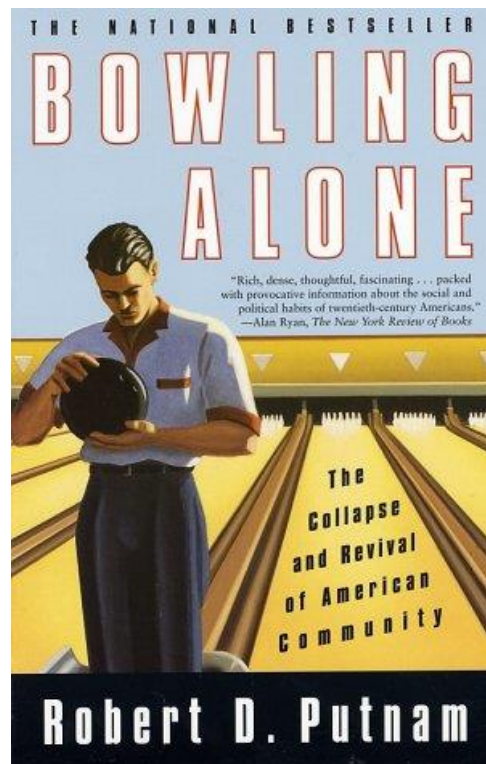
- **MEN vi ved endnu ikke...:**
 - ...om det er ”den rette gæring af vinen”
 - ...om, og i hvilket omfang, foreningerne ændrer sig
 - ...om ændringerne har betydning for foreningernes funktionsmåde og værdier (og dermed for social kapital)

Mit ph.d. projekt

- Titel: ”Forandringer i den foreningsorganiserede idræt”
- Formål: At studere udfordringer for og forandringer i foreningsidrætten, men med fokus på betydningen for foreningerne (altså det vi ved forholdsvis lidt om)
- Delstudier:
 1. Foreningsledelse med henblik på rekruttering af frivillige
 2. Idrætsforeninger og social integration
 3. Idrætsforeninger og social kapital

Mit ph.d. projekt

- Datagrundlag: To store spørgeskemaundersøgelser
 - 1. Foreningsstudie**
 - Svar fra 5.203 foreningsledere i foreninger under DIF
 - 2. Medlems- og frivilligstudie**
 - 30 udvalgte idrætsforeninger
 - Idrætsgrene: Fodbold, håndbold, gymnastik, cykling og tennis
 - Svar fra 2.023 medlemmer og frivillige/lønnede
- Projektets deadline: Ultimo 2013

Del 2

SOCIAL KAPITAL - MED FOKUS PÅ IDRÆTTEN

Hvad er social kapital?

- Alt og ingenting – forskere er ikke enige!
- Essens: Social kapital handler om, at det har positiv værdi for individer og samfund, når vi omgås hinanden i sociale netværk
 - Individ: Giver instrumentelle fordele (fx ved jobsøgning)
 - Samfund: Fremmer løsning af kollektive opgaver/problemer
- Anvendte mål: Generaliseret gensidighed, social tillid, politisk interesse, demokratisk deltagelse, aktivt medborgerskab, civil deltagelse – og meget mere...

Social kapital i idrætten

- Social kapital-begrebet sætter fokus på kvaliteter ved idrætten, som er svært målbare, og som derfor let bliver overset
- Idrætten i sig selv: Mange former for idræt kan dyrkes og bliver dyrket sammen med andre – altså i sociale netværk => Det er derfor realistisk, at idrætten bidrager til social kapital
- Foreningsidrætten: Danner en social ramme om selv individuelle idrætsaktiviteter og fremmer, bl.a. gennem demokrati, socialt liv og frivilligt arbejde, den sociale kapital (“Bowling together” bedre end “Bowling alone”)

Begrundelse for offentlig støtte

■ Regeringsgrundlaget:

Breddeidrætten bidrager til vores samfunds **sammenhængskraft** og folkesundheden.

Det danske foreningsliv og det frivillige Danmark som sådan er en del af fundamentet for vores **demokrati**.

■ Folkeoplysningsloven:

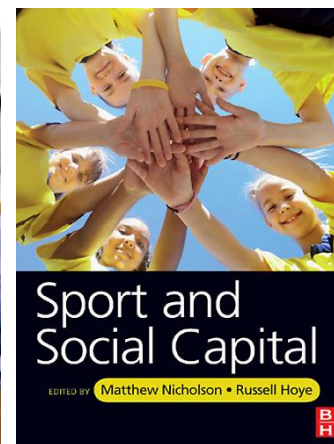
Formålet med det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde er at fremme **demokratiforståelse** og **aktivt medborgerskab** og med udgangspunkt i aktiviteten og det **forpligtende fællesskab** at styrke folkeoplysningen. Sigtet er at styrke medlemmernes evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktivt og engageret i samfundslivet.

Det virker så selvfølgelig...

- Citater:
- Chris Auld, australsk professor
- Griffith Business School

Mange politikere og idrætsledere ser ud til at **tage det for givet**, at idræt har positive individuelle og sociale kvaliteter, hvorfor de ikke mener, der er grund til at forske i dette område.

Selv om der er udbredt enighed om, at idræt har positive effekter på (lokal)samfundet, så er der en udbredt **mangel på kvalificerede empiriske beviser** herfor.

- ...og altså umiddelbart genkendeligt ift. danske forhold!

Men hvad er fakta?

- Putnam: Fandt samvariationer mellem deltagelse i sociale netværk, social tillid og generaliseret gensidighed
- Mange kvantitative studier: I bedste fald svage positive sammenhænge mellem medlemskab af foreninger (og andre frivillige organisationer) og social tillid, generaliseret gensidighed, mv.
- Der mangler formentlig større fokus på **aktivt medlemskab** frem for på medlemskab alene, da dette kan variere fra helt passivt medlemskab til meget aktivt medlemskab

Del 3

DEMOKRATI, SOCIALT LIV OG FRIVILLIGT ARBEJDE

Formålet med analyserne

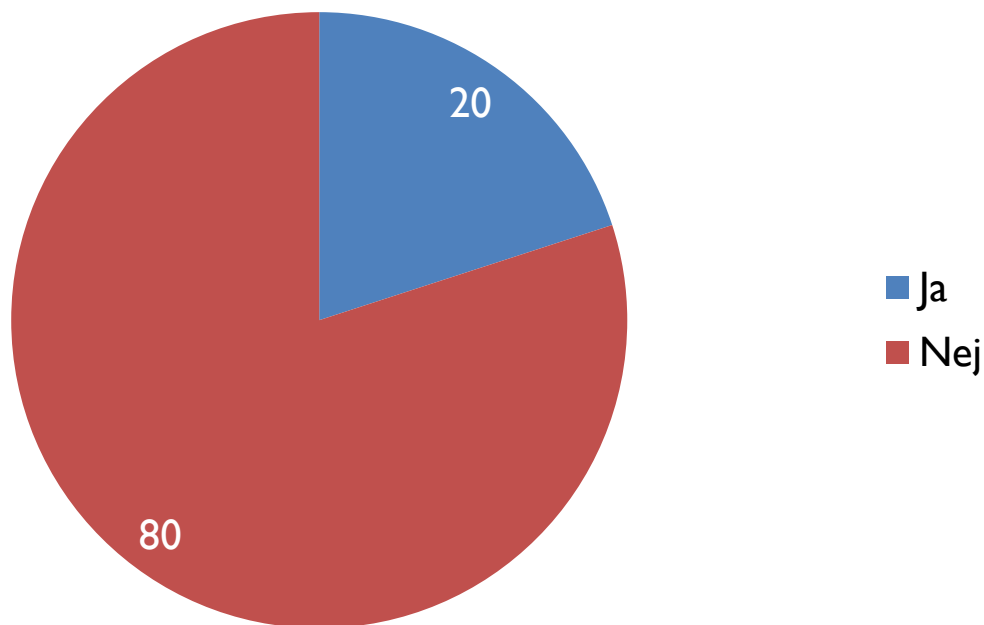
- Formålet er to-delt:
 1. At undersøge danske idrætsforeningers bidrag til den sociale kapital målt på medlemmernes deltagelse i demokrati, socialt liv og frivilligt arbejde
 2. At undersøge forskelle i bidraget mellem foreninger med forskellige medlemssammensætninger og organisatoriske karakteristika
- => Er det selvfølgelig at idrætsforeninger danner social kapital?

Demokrati

- Idrætsforeninger opbygget efter en repræsentativ demokratisk skabelon
- Generalforsamling øverste myndighed
- Medlemsvalgt bestyrelse varetager medlemmernes interesser mellem generalforsamlinger
- Ideelt set har foreningerne et levende demokrati, hvor medlemmerne søger indflydelse i både formelle og uformelle sammenhænge

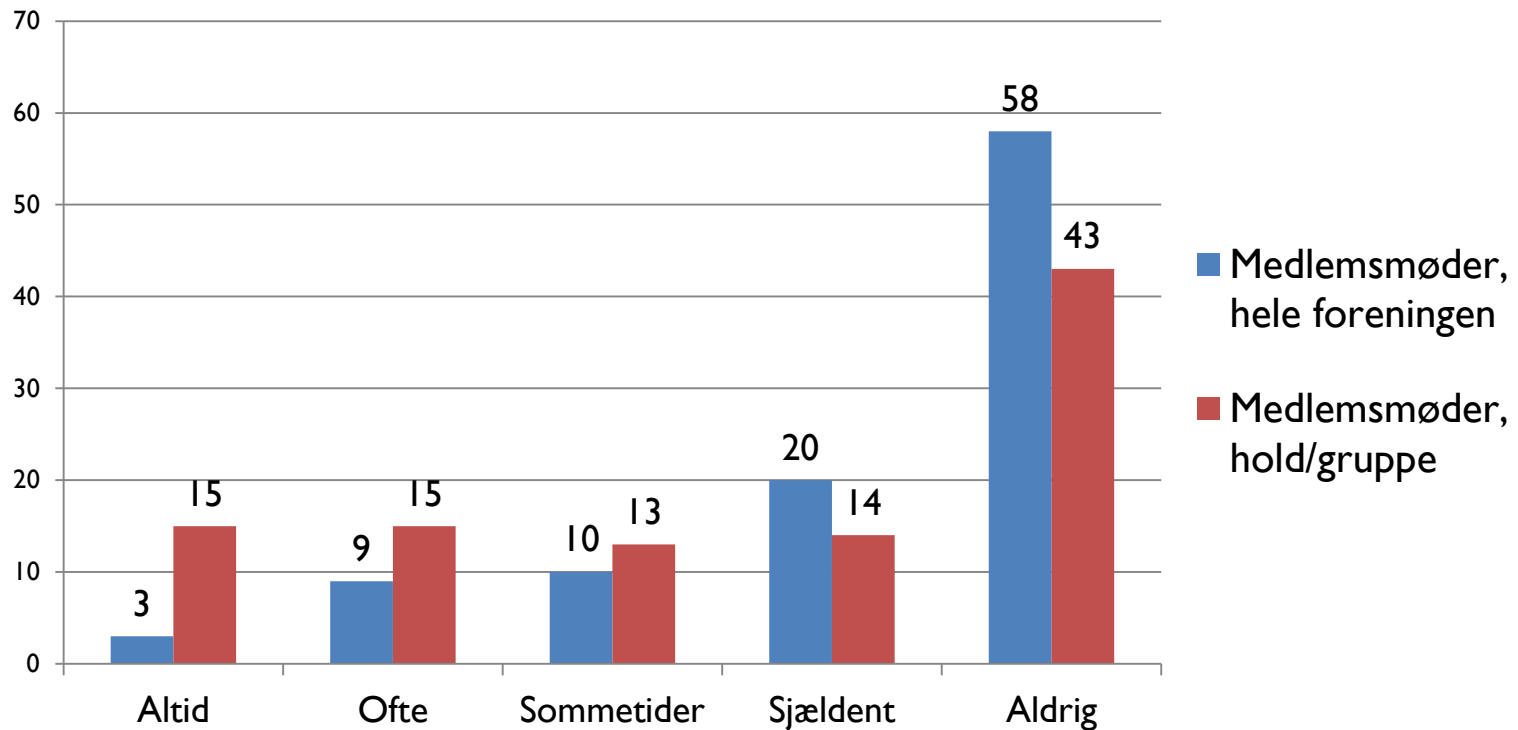
Generalforsamlingen er for de få

- ”Deltager du sædvanligvis i foreningens generalforsamling?”

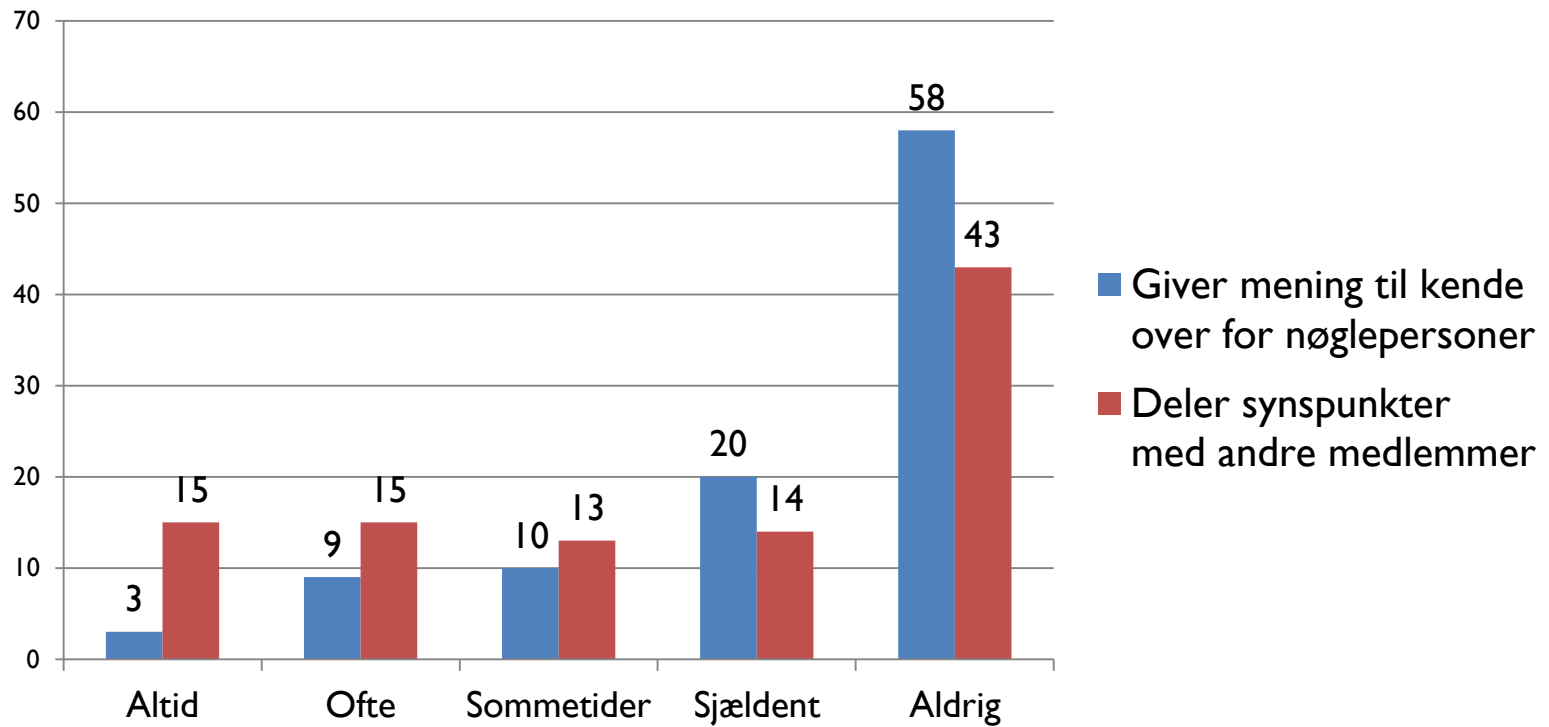
Holdet vigtigere end foreningen

- ”Hvor ofte benytter du dig af følgende muligheder for at øve indflydelse på foreningen?”

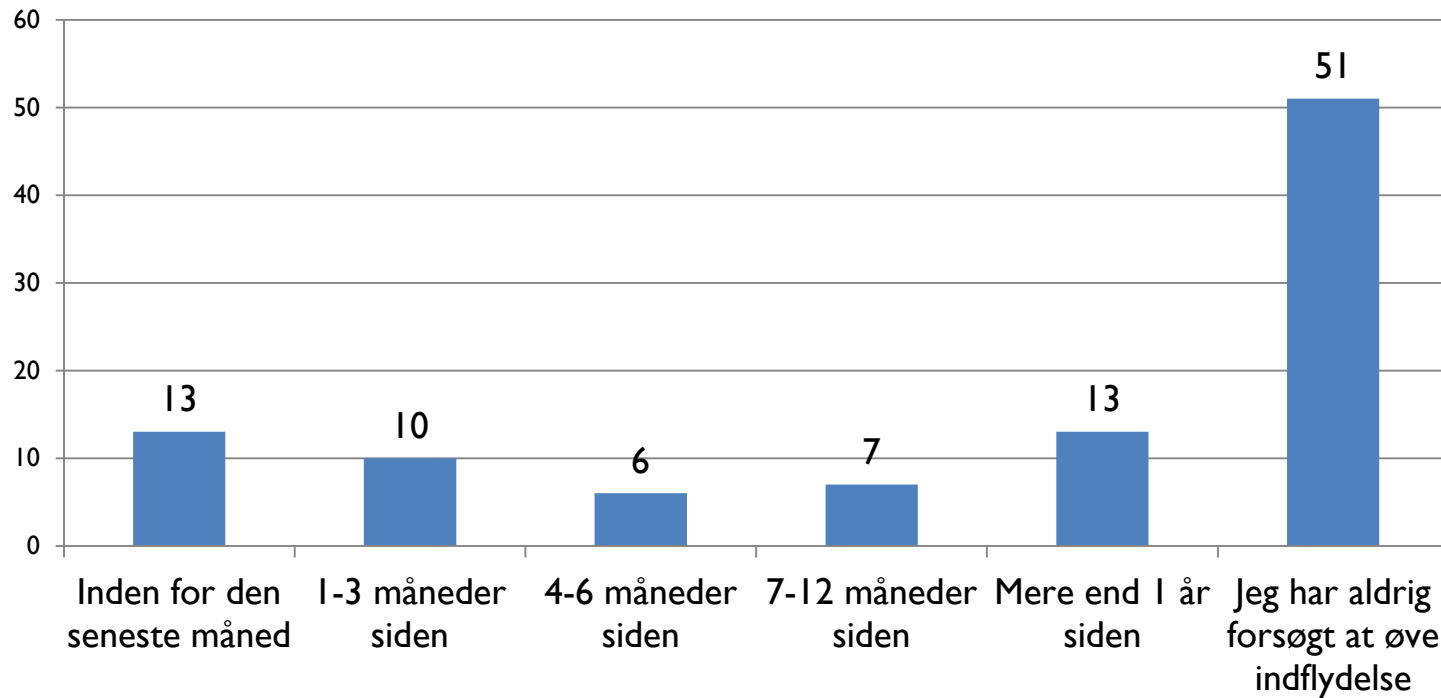
En vis uformel demokratisk dialog

- ”Hvor ofte benytter du dig af følgende muligheder for at øve indflydelse på foreningen?”

Mange deltager ikke i demokratiet

- ”Hvornår har du sidst forsøgt at øve indflydelse på foreningen?”

Demokrati og social kapital

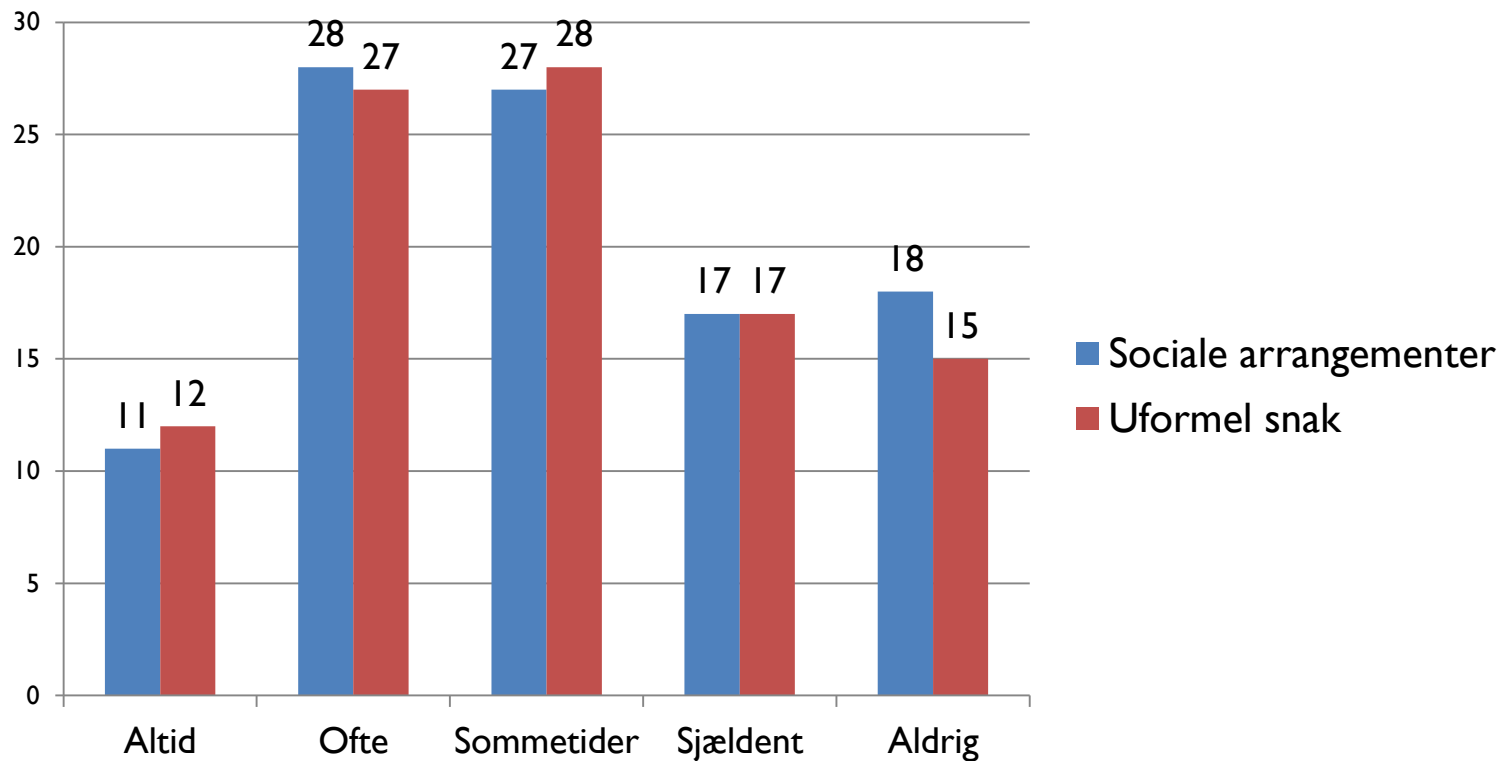
- Det er problematisk for den sociale kapital
 - at så mange medlemmer ikke deltager i demokratiet (formelt og uformelt)
 - at et flertal af medlemmerne er mere fokuserede på deres egne hold end på foreningen
- I forhold til støtteargumentet om demokratiforståelse, kan den lave deltagelse være problematisk, men vi ved ikke, om deltagelse er en forudsætning for forståelsen

Socialt liv

- Som tidligere nævnt: Idrætten i sig selv kan være social
- Men foreningsrammen påstås at gøre idrætten mere social, selv når aktiviteterne er individuelle i udgangspunktet
- Foreningen påstås at være mere end en ramme for vedligeholdelse af sociale relationer. Der bliver dannet nye bekendtskaber, ja endda venskaber og kæresteforhold

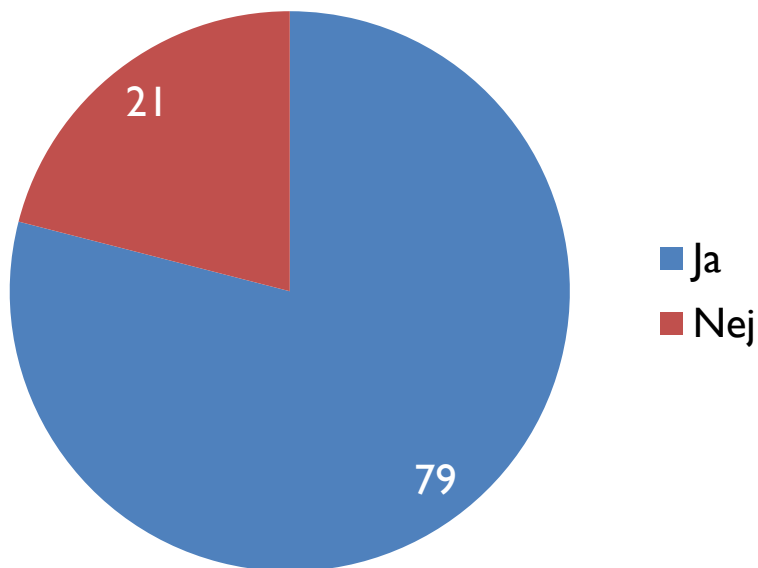
Et flertal tager del i det sociale liv

- ”Hvor ofte deltager du i foreningens sociale liv?”

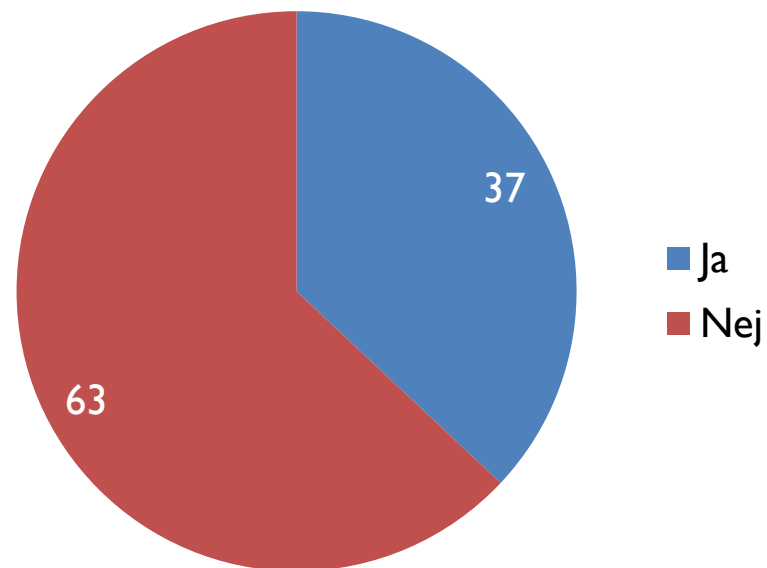

De fleste får nye venner

Fået nye venner

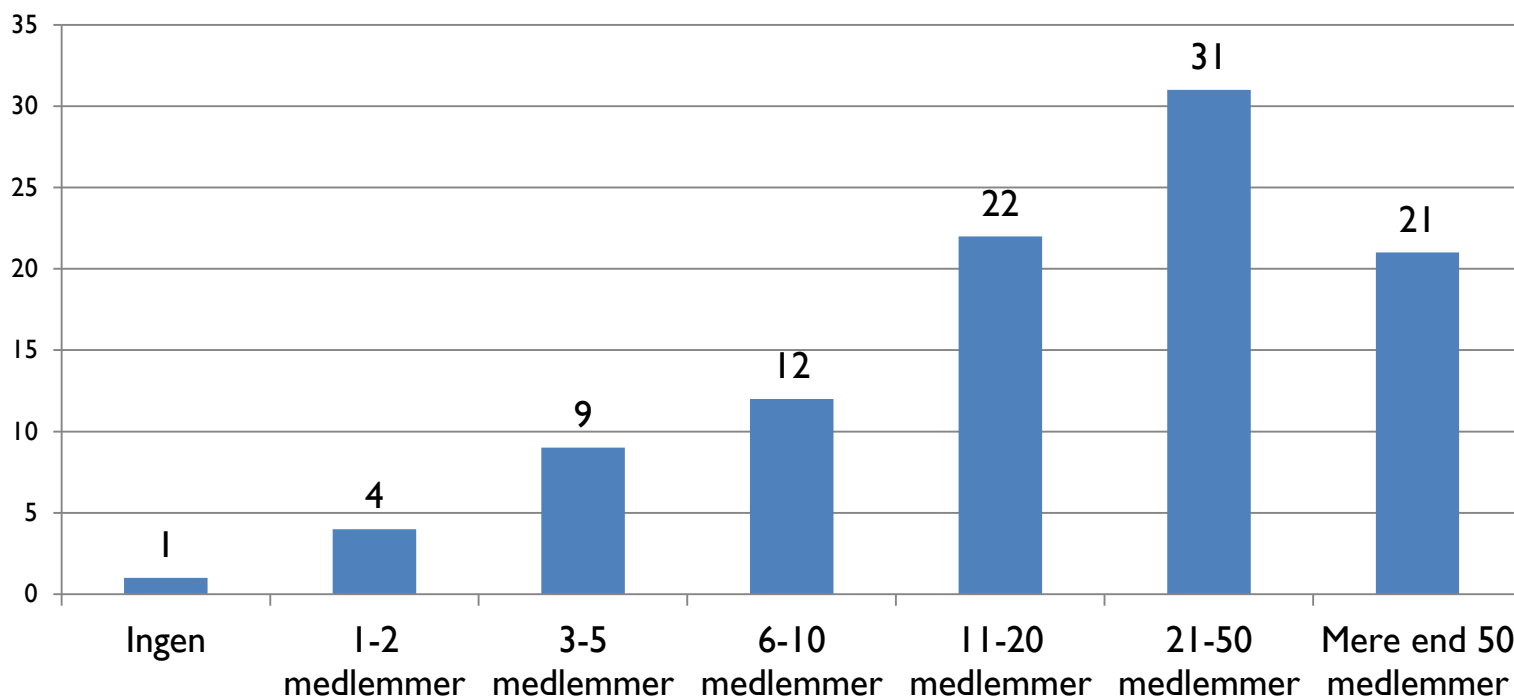

Ses privat med nye venner

De fleste kender mange i foreningen

- ”Hvor mange medlemmer af foreningen vil du skønne, at du kender?”

Stærke og pragmatiske fællesskaber

■ Fællesskabsstrukturer

		Social interaktion	
		Høj	Lav
Emotionelle bånd	Høj	Stærke fællesskaber	Medierede fællesskaber
	Lav	Pragmatiske fællesskaber	Svage fællesskaber

■ Resultater

	Fordeling af medlemmer i danske idrætsforeninger		Fordeling af medlemmer i norske idrætsforeninger
Stærke	51 pct.	Stærke	43 pct.
Pragmatiske	42 pct.	Pragmatiske	16 pct.
Medierede	5 pct.	Medierede	25 pct.
Svage	3 pct.	Svage	15 pct.
Total	101 pct.	Total	99 pct.

Socialt liv og social kapital

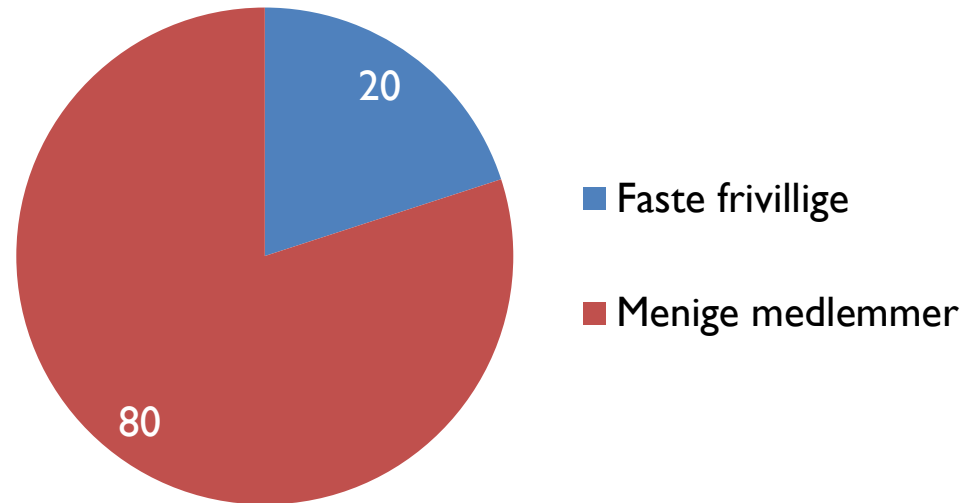
- Det er positivt for den sociale kapital
 - at så mange medlemmer deltager i det sociale liv
 - at der bliver dannet så mange nye venskaber
 - at de fleste medlemmer har relativt brede netværk
- Det er negativt for den sociale kapital
 - at så relativt mange medlemmer indgår i pragmatiske fællesskaber (deltagelse uden emotionelle bånd)
- I forhold til støtteargumentet om forpligtende fællesskaber, er det positivt, når resultaterne antyder relativt dybe relationer

Frivilligt arbejde

- Idealerne om det frivillige arbejde står stærkt i de fleste foreninger
- Langt hovedparten af foreningernes "arbejdsstyrke" er frivillig (92 pct. modtager ikke skattepligtigt honorar/løn)
- Frivilligt arbejde udgør den vigtigste ressource for foreningerne
- Medlemmernes engagement er afgørende for de fleste foreningers eksistens

De faste frivillige er en mindre skare

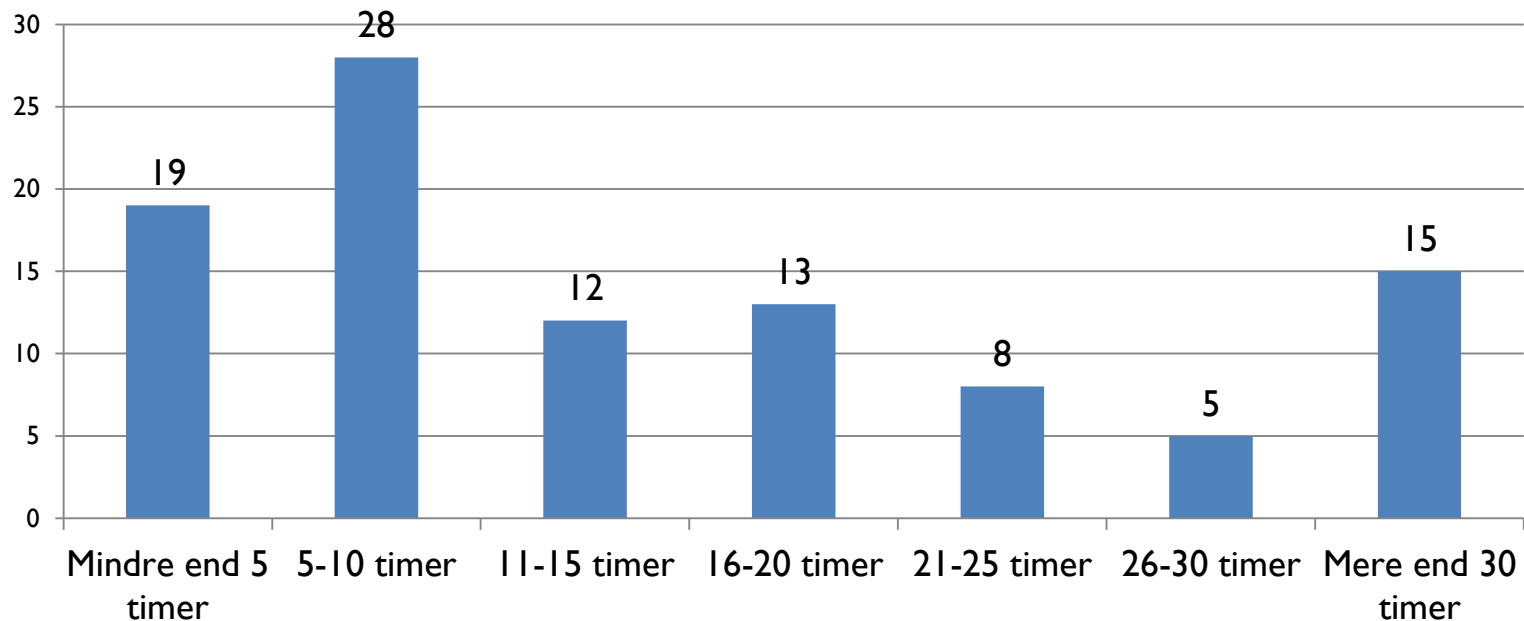
- Opdeling af frivillige:
 - Faste: Kontinuerlig frivillig indsats mindst hver anden uge
 - Ad hoc: Frivillig indsats uden en fast rytme
- Andel faste frivillige

Men de bruger relativt meget tid

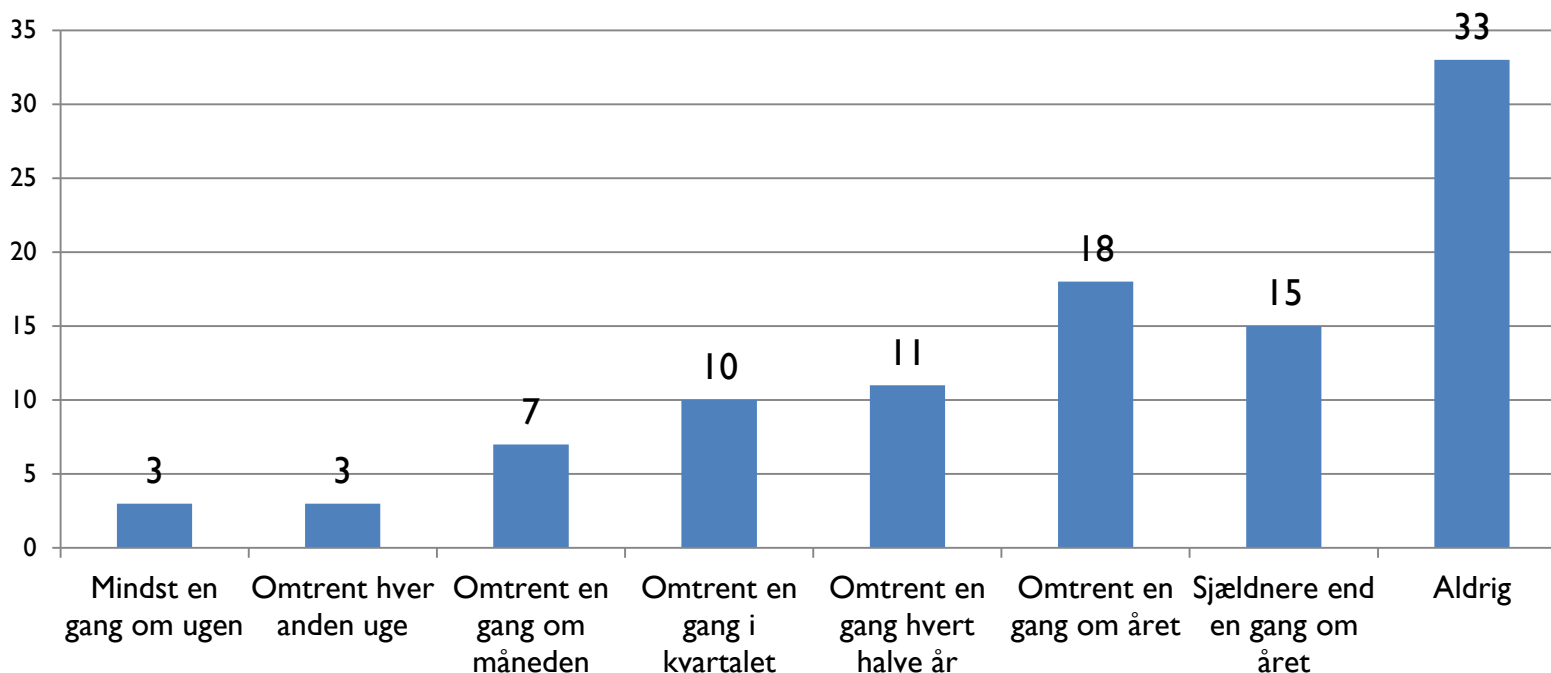
- Gennemsnitligt 18 timer om ugen i sæsonen

- Men der er store variationer mellem de faste frivillige

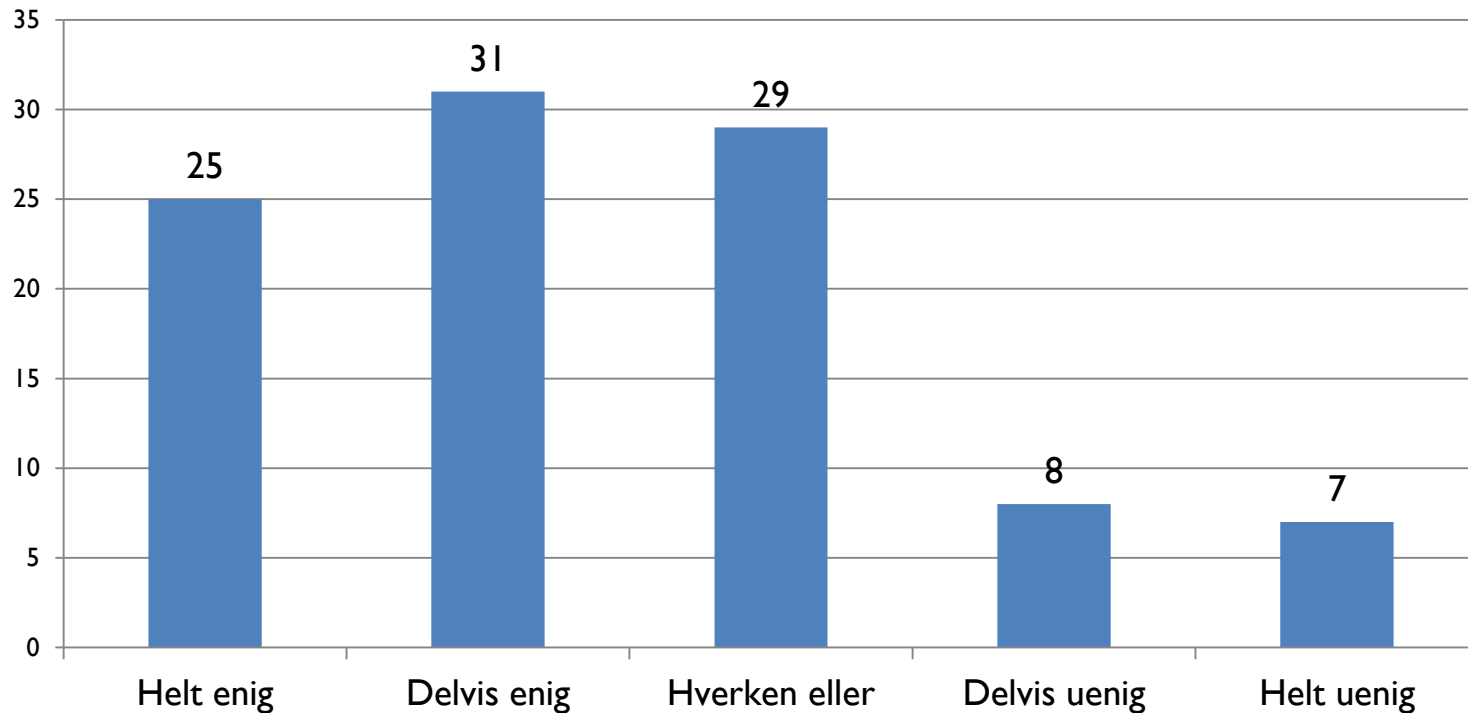
Relativ begrænset ad hoc frivillighed

- ”Hvor ofte hjælper du til med frivillige arbejdsopgaver i foreningen?” Arbejdsopgaverne kunne eksempelvis være kørsel til kampe, stævner, opvisninger og lign., hjælp ved fester med servering og oprydning samt andre forefaldende opgaver.

Alligevel er det naturligt at hjælpe

- ”Jeg ser det som en naturlig del af det at være medlem i en forening, at jeg hjælper med forskellige arbejdsopgaver.”

Frivilligt arbejde og social kapital

- Det er problematisk for den sociale kapital
 - at kun et mindretal af medlemmerne arbejder frivilligt
 - at en mindre skare af faste frivillige trækker læsset
- Det er positivt for den sociale kapital
 - at der blandt medlemmerne er opslutning om frivilligt arbejde som en vigtig del af at være i en forening
- I forhold til støtteargumentet om aktivt medborgerskab, er den lave deltagelse problematisk, men vi ved ikke, om dem, der ikke arbejder frivilligt, kompenserer i andre foreninger/fora

Status for den sociale kapital

- Resultaterne både underbygger og nuancerer den generelle opfattelse af, at idrætsforeninger bidrager til social kapital
- Det at være medlem i en idrætsforening kan bidrage til den sociale kapital, men der er ikke nogen selvfølgelig sammenhæng mellem medlemskab og deltagelse
- Det er derfor vigtigt at differentiere medlemskaber på graden af aktivitet, og at tage hensyn til de store forskelle i foreningslivet

Der er store forskelle i deltagelsen

- **Variable på flere niveauer har betydning**
- Undersøgt ved statistiske multilevel analyser
- Socioøkonomiske variable betyder relativt lidt
- Køn, alder og uddannelse
- Aktivitetsrelaterede variable betyder relativt meget
- År som medlem, idræts- og konkurrencedeltagelse, holdstørrelse og om man har barn/børn i foreningen
- Organisatoriske variable betyder relativt meget
- Foreningsstørrelse og aktivitet

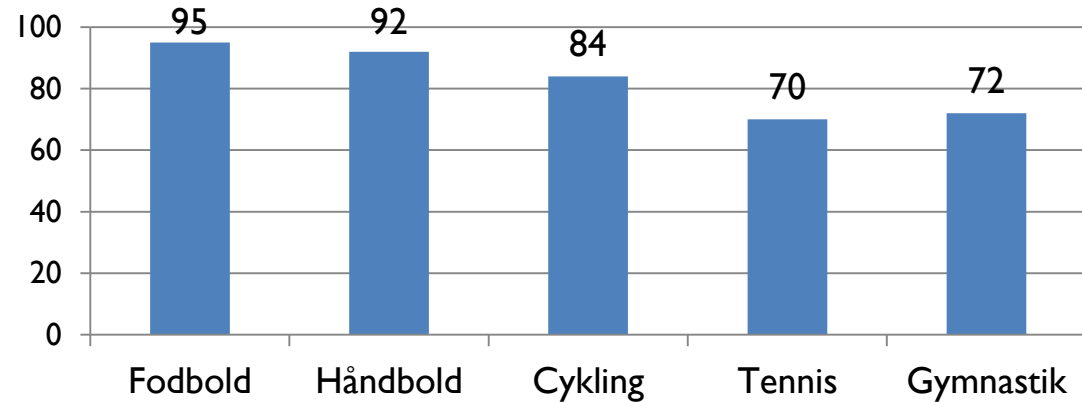
Organisatoriske variable

- Foreningsstørrelse: Mod forventning har foreningsstørrelse næsten ingen indflydelse
- Aktivitet: Derimod har aktiviteten stor indflydelse
- Der er således væsentlige forskelle i deltagelsen – og dermed bidraget til den sociale kapital – mellem de fem inkluderede idrætsgrene: Fodbold, håndbold, cykling, tennis og gymnastik

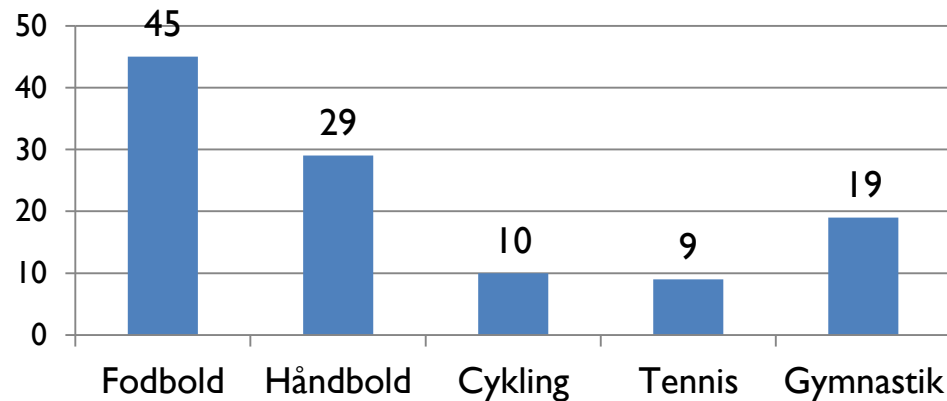

Et par eksempler

- Fået nye venner

- Fast frivilligt arbejde

En forsimplet ”social kapital-skala”

- Højeste deltagelse – mest social kapital

- Laveste deltagelse – mindst social kapital

Mulige forklaringer

- Holdidrætsgrene vs. individuelle idrætsgrene
- Høje krav til samarbejde vs. ingen eller lave krav
- Hold, grupper eller serier
- Konkret modstander vs. kampen mod/med sig selv
- Idrætsgrenenes traditioner, historie og kultur
- MEN husk også potentielt store forskelle på aktiviteter inden for idrætsgrenene

Del 4

FORENINGSUDVIKLING OG SOCIAL KAPITAL

Konsekvenser for social kapital?

- Hvis aktiviteter i foreninger bliver gjort mere individuelle og fleksible =>
 - Mindre social afhængighed og mindre behov for samarbejde i aktiviteten => Mindre social interaktion og mindre sammenhold?
 - Nye aktiviteter får måske en ny medlemsgruppe ind i foreningerne, som antageligt er mere individuelt orienteret (flere kunder, færre medlemmer)?
 - Det forpligtende får måske svære vilkår, hvis aktiviteterne ikke dyrker netop forpligtelse og samvær i faste grupper?

Ikke en romantisering af gamle dage

- For hvor gode de egentlig?
- Og hvor langt skal vi tilbage for at finde dem?

Efter 2. verdenskrig har idrætsforeningerne mistet deres familielignende karakter [...] Det overvældende flertal af yngre klubmedlemmer tænker kun på dyrke deres idrætsgren og tror, at det eneste en forening laver er at stille sportsudstyr og baner til rådighed.

(En desillusioneret tysk foreningsleder citeret i: Lenk 1966)

Udgangsbøn

- Gamle flasker kan til tider have brug for ny vin
- Der er med andre nødvendigt at udvikle for ikke at afvikle
- MEN vi skal gøre det med omtanke og til det har vi brug for mere viden om bl.a. idræt og social kapital, herunder:
 1. Hvordan idrætsforeninger bidrager til social kapital
 2. Hvilke foreningskarakteristika, der fremmer social kapital
 3. Hvilke konsekvenser den udvikling, som kommuner og idrætsorganisationer presser på for, vil have for foreningerne og deres bidrag til den sociale kapital